

Národná kultúrna pamiatka Hradisko Zobor (ďalej HZ) je najstaršia a najrozsiahlejšia pamiatka v blízkosti mesta Nitry. Ohraničuje ho obranný val, dlhý takmer 2 km, miestami vysoký až 7 metrov, ktorý obopína temeno vrchov Pyramída a Zobor na juhozápadnom výbežku masívu Tríbeč. Areál HZ má rozlohu približne 15 ha. Z leteckého pohľadu má uzatvorený tvar približne vo forme ľadvinky.

Vznik HZ sa datuje do neskorej doby bronzovej (10. až 8. storočie pred n. l.). Najstaršie osídlenie HZ je späté s ľuďmi lužickej kultúry (ďalej LK), ktorý v mladšej fáze neskorej doby bronzovej budoval rozsiahle hradiská výšinného typu. Osídlenie tu pretrvalo do začiatku staršej doby železnej (doby halštatskej), kedy hradiská a otvorené osady LK zanikajú (podľa jednej z hypotéz to zapríčinil príchod jazdeckých bojovníckych družín z oblasti nadčiernomorských stepí a severného Kaukazu). Stále nezodpovedaná je otázka osídlenia HZ v období Veľkej Moravy. V tomto období mohlo byť staršie opevnenie využité ako refúgium (útočisko) a strážny bod.

HZ malo strategické postavenie, bolo prvým nárazníkovým hradiskom z oblasti dolného Ponitria s dobrým a širokým rozhľadom, s možnosťou pozorovať a kontrolovať veľké územie. Bolo súčasťou reťazového systému hradísk, ktoré plnili signálnu, obrannú a dorozumievaciu funkciu. Patrili sem aj neďaleké hradiská Žibrica, Veľký Lysec, Veľký Tríbeč, Krnča - Tábor. Opevnenie HZ a ťažko dostupný terén poskytovali v čase ohrozenia útočisko pre obyvateľov okolitých otvorených osád na svahoch Zobora a v údolí Nitry (napr. osady v priestore špecializovanej nemocnice sv. Svorada, Šindolky, alebo nad Nitrianskymi Hrnčiarovcami), ktoré tvorili jeho hospodárske zázemie. Okrem toho HZ malo pravdepodobne aj funkcie organizačno-správneho, hospodárskeho a kultového charakteru.

Samotný obranný val pozostával z násypu kamenia a hlíny, ktorý bol v spodnej časti spevnený drevenou konštrukciou. Na hrebeni valu stála palisáda z drevených kolov. Z vnútornej strany valu je takmer v celej dĺžke viditeľná priehlbeň, ktorá vznikla vyťažením materiálu na jeho výstavbu.

Tri vstupy do hradiska tvorili čiastočne kliešťové brány a ústili do nich pôvodné dobové cesty. V súčasnosti do západnej brány ústi červená turistická trasa a zároveň cesta pre vozidlá. Do severnej brány ústi modrá turistická trasa z Lyžiarskej lúky. Východnou bránou prechádza zväžnica do Nitrianskych Hrnčiaroviec. Brány boli drevené, pravdepodobne zdvojené, silne opevnené a spriahnuté so strážnou vežou.

Okolie hradiska bolo odlesnené z taktického dôvodu kvôli lepšiemu výhľadu a tiež z dôvodu využitia dreva na palivo a stavebný materiál. V širšom okolí sa nachádzajú ďalšie menej znateľné obranné valy, ktoré chránili prístupy k hradisku na najviac dostupných miestach.

Vo vnútri hradiska sa pravdepodobne nachádzali drevené obydlia, hospodárske a zásobné objekty na uskladnenie potravín. Doteraz vykonané archeologické výskumy nepotvrdili zvýšenú koncentráciu sídliskových objektov. Cisterna na zachytávanie dažďovej vody vznikla prehradením úžľabiny obranným valom v západnej časti hradiska. Na základe paralel z ďalších hradísk môžeme predpokladať, že vrchol Zobora, ako prirodzená terénna dominanta, bol pravdepodobne pre obyvateľov LK akropolou, vyhradenou pre najvyššiu vrstvu sociálne diferencovanej spoločnosti.

Archeologický výskum a jeho nálezy datujú hradisko Zobor do neskorej doby bronzovej. Väčšinu nálezov tvorili fragmenty keramických nádob a len malé množstvo tvorili kovové

predmety (bronzová kopia, dva železné nožiky a zlomky bronzových predmetov). Dávnejšie známym nálezom je bronzová sekera s tuľajkou. Sondážnym archeologickým výskumom v rokoch 1986 - 1987 boli na celkovo preskúmanej ploche 14 árov zistené najpravdepodobnejšie hlinené podlahy dvoch obydlií a jedno ohnisko. Hradisko Zobor a jeho blízke okolie, poskytovalo útočisko nielen ľuďom v dávnych dobách, ale tiež prenasledovaným v období 2. svetovej vojny a holokaustu. Zoborčania - vinohradníci im vybudovali skromný prístrešok, zásobovali ich tu potravinami, pomáhali im prežiť. Viacerým pomohli cez letisko Nitra za hranice.

Počas 2. svetovej vojny bol vrch Zobor a Pyramída cieľom paradesantného výsadku. 29. septembra 1944 tu pristál 14 členný výsadok partizánskej skupiny Národný pomstiteľ, ktorý tu krátko zotrval a vyvíjal činnosť v prospech Slovenského národného povstania. Následne sa presunul do oblasti Skýcova (pozri pamätnú tabuľu na telekomunikačnej veži na Pyramíde). Poslednými trvalými obyvateľmi boli od sedemdesiatych rokov vojaci ČSLA, neskôr vojaci ČSA a Slovenskej armády, ktorí na prelome milénia opustili Pyramídu.

Na texte spolupracovali:

Mgr. Róbert Daňo, PhD., Peter Meňhart, Mgr. Peter Bisták, Mgr. Gašpar Fronc,
o. z. Hradisko Zobor v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom v Nitre

Použitá literatúra a pramene:

Furmánek, V. Veliačik, L. Vladár, J.: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.
Fusek, G. Zemene, M. (eds.): Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť. Nitra 1998.
Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993.
Veliačik, L. Romsauer, P.: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských
popolnicových polí na západnom Slovensku. I. Katalóg. Nitra 1994.
Web a Informačné materiály mesta Nitra, ŠOP, Správa CHKO Ponitrie, archív KPÚ v Nitre,
Archív o.z. Hradisko Zobor

Ďakujeme za pomoc:

Krajský pamiatkový úrad v Nitre, Krajský úrad Životného prostredia Nitra, Správa C

Prevzaté zo zahraničných hist.kníh: Sv.Imrich - patron náho kostola